

ПЕТЪР НЕЗНАКОМОВ
КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА МИ С
НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ

chitanka.info

PRO DOME SUA

Изпитвам потребност да кажа на читателите няколко встъпителни думи, преди да премина към публикуването на тази кореспонденция, пролежала почти седемдесет години в личния ми архив. С Николай Михайлов (Лилиев той стана по-късно) се познавахме още като ученици в Старозагорската мъжка гимназия. И двамата обичахме да четем българска и чужда литература, а четенето на поезия с течение на годините се превърна у нас в истинска страст.

И тази именно страст ни сближи още като момчета, макар че Николай беше две години по-голям от мене. Потребността от общуване, от размяна на мисли и чувства продължи и след като житейските обстоятелства наложиха да се разделим за твърде продължително време: той замина за Свищов, за да следва в тамошното Търговско училище, а аз по някаква странна случайност се озовах в Париж, „мечтания град“, културната столица на света по онова време. Дължа едно обяснение: държах досега тази скъпа за мен кореспонденция далеч от очите на читателя преди всичко по съображения от етичен характер — в нея по един или друг повод се засягаха живи лица, предимно писатели, много от които стояха твърде високо в йерархическата стълбица на Съюза. Днес лицата, за които стана дума по-горе, са пенсионирани, а една част вече не са между живите, така че кореспонденцията може да се публикува, без това да навлече някакви неприятни последици върху мен. С тази необходима уговорка смятам да премина към самите писма: те са четири на брой и аз ще ги поднеса на читателското внимание по хронологичен ред, по датите на написването им.

I

Долна баня, Софийско, фабрика „Ибър“, до господина Николая Михайлова, счетоводител във фабриката

Мили, мили Николай, Получих картата, с която ми пишеш за новата си служба в Долна баня и ми даваш адреса си. Имам някакво смътно понятие от тази Долна баня, не беше ли онова китно селце в полите на Великата рилска пустиня, през която преминахме по време на нашата ученическа екскурзия на път за Чамкория. Май че беше съвсем близо до гара Костенец, в чийто бюфет за пръв път опитахме отровата, наречена алкохол. Ти се отвори тогава завинаги от нея, но аз... Впрочем какво ли те занимавам с тези далечни спомени. Какво да се прави — тук, в този Париж, сам, без близки приятели, аз все повече затъвам в меланхолична носталгия по нашата България, по милата Заара, по лицата, които ми бяха и продължават да ми бъдат скъпи. Няколко думи про домо суа — уча френския (доста трудно междувпрочем, някога в гимназията се чудех как да баламосам горкия мосю Антоан Гочев, той е преподавал и на тебе, а сега си бия тук главата за прозяпаните часове, дни и години). А все още не съм си намерил някоя „учителка“, с която ученето ще се превърне в удоволствие. За това се искат пари, франкове, мили Коля, а тъкмо тук е слабото място на нашего брата българина. С десет златни франка на месец, толкова отпуска старият, какво по-напред: квартира ли, храна ли, любов ли? И знаеш ли, все повече ти завиждам, ето намерил си си работа в един райски кът, квартирата ти е пълна с книги, с поезия, знаеш наизуст Балмонта и Брюсова, идват ти на гости такива хора, като господата д-р Кръстев и Вл. Василев

(нямам честта да ги познавам лично и двамата, още един повод за завист!), спят у тебе и разговаряте, разговаряте, разговаряте по цяла нощ за любимите поети, за най-новите им стихове, а аз се скитам бледен и самин, пари за книги не се намират, сричам наум спомагателните глаголи (дали ще ги науча някога!?) и поне една сродна душица нямам, ако се изключат „красавиците на нощта“ по „La Madelaine“, с които разменям в късна доба по някоя дума за разтуха. За повече не набирам смелост, защото, както знаеш, тук всичко се заплаща. С останалите студенти българи и българки (те са една шепа хора) още не съм се сприятелил, знаеш ме какъв саможивец съм. Срещам се от време на време с една полякиня, младо, красиво като Диана момиче, което живее в същата стара сграда на рю „Вожира“, само че в другия вход. От тези срещи би могло да излезе нещо, но тук портиерките са някакви чудовища — блюстителки на морала, особено пък когато няма с какво да заплатиш нарушението му. Надявам се някой път да издебна консиержката от входа на Баша (тази богиня се нарича Барбара Урбанска) да задреме и да се промъкна към втория етаж, свърталището на бедната Баша, която, изглежда, също е самотна. Но знаеш ме какъв съм саможивец и как умея да се справям с житейските несгоди. И за какво ли ти ги разправам всичките тези „прози“ с риск да ти доскучая и да мина в твоите очи като човек на материалната суета. Мили Коля, още веднъж ти завиждам за твоята скромна, изпълнена с мечти самота в Долна баня, за целия духовен прекрасен свят, в който си потънал, свят на поезия и нравствена чистота, които тук аз — уви! — нямам и едва ли ще мога да постигна. Париж.

3-го марта 1907 г.

Искрено твой: Петя

З.Я. Още веднъж ти пиша адреса си, какъвто си разсеян, може би си го изгубил: Paris, rue Vogirare, No 12, madame Hèlène Rochfore, à monsieur Pierre Neznakomov.

II

Долна баня, фабрика „Ибър“, до господина Николая Михайлова, счетоводител.

Мили безподобний Николай,

Получих дългото ти писмо, с което ми съобщаваш за интересното си запознанство с младия начеващ поет Димчо Дебелянов, малко преди да замина за Монте Карло. Добре, че закъснях с един ден, та успях да го получа, иначе щеше да се чудиш защо не ти отговарям. Блазе ти, как успяваш ти така да уредиш живота си, та дори в Долна баня около теб да се завърти такава блестяща и талантлива компания. Завиждам ти искрено за тази твоя божия дарба. А какво да ти пиша за себе си, брате, скука вопиюща, безподобна скука! Ех, има и една малка промяна в живота ми, успях все пак да се промъкна край заспалата консиержка от съседния вход и да се добера до квартирата на Баша. Отначало бяхме страшно смутени и двамата, знаеш какъв саможивец съм, но после някак си нещата потръгнаха. От месец вече живеем заедно с това прелестно създание за ужас на тукашните квартални моралистки (това признание вероятно ще раздразни и твоя слух, свикнал с високонравственото и възвишеното, но такава е истината, дарагой, *c'est la vérité*). Оказа се също, че Баша не е това бедно същество, за каквото го взех отначало с моята балканска непроникновеност — баща й, пан генерал граф Урбански, й изпраща всеки месец една солидна сума (боя се да ти съобща цифрата, за да не кажеш, че съм се продал за материалното благо), достатъчна, за да преживеят двама души в такъв скъп град като Париж, без да се лишават от нищо.

И ще ми простиш, Николай, това също ще подразни слуха ти, зная как държиш за почтеност в отношенията към всичко и към всички, но излъгах Баша, че и аз съм някакъв балкански барон, знаеш ги какви са поляците, луди са по аристократизъм, и за да имам лице пред това божествено създание, трябваше и аз да се поаристократя. Казах, че сме обеднели, разорили сме се, баща ми, старият барон Незнакомов, е бил човек непрактичен, комарджия и е проиграл всичките ни имения и семейни скъпоценности. На това се дължи госпожа овдовялата баронеса, майка ми, да не ми изпраща редовно рентата и аз да съм принуден, ща не ща, да прося от генералските пари. Баша ми вярва, тя ми вярва във всичко, знаеш как понякога леглото свързва сродните души (извинявай за грубия израз, но и това е vérité), та ще те моля следващия път като ми пишеш, особено открита карта, не забравяй да прибавиш към името ми „драги бароне“ или нещо подобно, ти ще го съчиниш най-добре, „ваше сиятелство“ например. Отново те моля да ми простиш, неудобно ми е от тази лъжа, но направих я заради любовта, а всичко, което се прави в нейно име, може да бъде простено, нали, мили Коля? Особено пък от такъв деликатен човек като тебе. Сега ти пиша от Монте Карло. Решихме с Баша да изкараме лятото тук, пан генералът (изглежда щедър човек, истински шляхтич) изпрати достатъчно и за хотел, и за разни удоволствия, а остава малко и за казиното. Знаеш, Коля, аз започнах да опитвам късмета си на рулетката и колкото и да е странно за такъв един човек без късмет като мене, роден нещастник и страдалец, провървя ми — завчера спечелих 800 златни франка, цяло едно състояние за беден студент. Разбира се, не казах нищо на Баша за тази печалба, ако разбере, че и аз съм забогатял, може би ще ме разлюби, те са странни тези полски аристократки, искат да помагат на бедния и страдащия безкористно, умират си да състрадават и да гледат на тебе като на безпомощно и неприспособено към живота дете...

Аз май се разбъбрех повече за мен и за моите сиви и твърде далеч от възвишеното занимания. Как няма нищо общо това, което става тук, с вашия изпълнен с поезия, книги, философски спорове и необикновено приятелство живот в онази прелестна Долна баня. И тук, разбира се, има прелести. Монте Карло през лятото е вълшебен, пълно е с аристократи, долетели от всички кътчета на многострадалната ни Земя, само великите руски князе са седем души, да не говоря за английските лордове, които нямат чет, но в края на краищата всичко това страшно омръзва, всичко е суета сует и аз все повече узрявам за решението да зарежа всичко, да зарежа и Баша, която все повече ми дотяга с безсмислената си ревност (представи си, Николай, ревнува ме от една нещастна и самотна испанска маркиза, кой знае от кой вятър довлечена тук, в това гнездо на порока), и да долетя с крилата на носталгията при вас с милия Димчо, да се приютя в твоята малка стаичка, която, надявам се, вече се е освободила от зимната рилска влага, и да слушам, да слушам очаровано как вие двамата рецитирате Балмонта и Андрея Бели, Мореаса и Бодлера (другите вече съм започнал да ги забравям). Аз, нещастникът, сам в самата Франция, пия, дето се казва, от самия извор, а още не съм намерил време да прочета нещо от този странен бард на злото, когото обожавахме в далечната, уж дива България. Видиш ли, Коля, колко странно е устроен човекът! Увелича се по далечните миражи, които веднага му омръзват, щом веднъж ги достигне. И това мое разсъждение май излезе скучно и евтино както всичко, което казвам и пиша напоследък, но ти ще ми простиш, не всеки може да бъде така талантлив като теб и да превръща в поезия всичко, до което се докосне. А пък аз на всичко отгоре вече пет месеца съм лишен от вашата другарска среда, която така добре ми влияеше.

8 юли 1907 г.

Прегръщам те братски, мили Николай.
Вечно твой — Петя

P.S. Пиши ми на адрес: Monte Carlo, hotel „Les deux
anglais“, rue „Gambetta“ № 28, à m-r barone
Pierre Neznakomov

Ще ти бъда вечно признателен за тази малка лъжа,
направена в името на любовта.

III

Стара Загора, улица „Славянска“ № 45, до господина Николая
Лилиева, мобилизанта в Българската армия

Дарагой Николайчик,

Получих картата ти, с която ми съобщаваш, че наборната комисия те е „одобрила“ за войник. Как ти завиждам, че ще участвуваш в славната бъдеща война за освобождението на нашите пъшкаци в робство македонски и тракийски братя! А че тя скоро ще избухне, това вече не е тайна за никого, то просто се носи във въздуха. Завиждам и на Димчо, и на Коста (Коста Кнауер — б.м.), и на Людмил. За съжаление аз съм прикован от службата си в нашето дипломатическо представителство в Лондон и въпреки всичките ми усилия да се върна и участвувам в „славний поход към Цариград“, няма да ме огрее — дипломатическите закони са като военните: няма мърдане, брате. Ще ми остане утехата, че мислено ще бъда с вас, научавайки от пресата за славните ви воински подвизи.

Какво да ти пиша за мене, Лондон през това лято е ужасен, скучен и нелеп, надменните англичани гледат на нас, балканците, като на някакви кюрди, вчера бях по работа във Форейн офис, лордът, който ме прие, не ми подаде дори ръка, сякаш се боеше да се допре до хора, които нямат синя кръв. С Баша скъсах отдавна, тя плака, тръшка се, крещя, че ще се самоубие, ако се разделим. В края на краищата в Париж дойде лично генерал Урбански и си я прибра по живо, по здраво. Иначе тя с болната си психика, с патологичните си изблици на ревност щеше да попречи на дипломатическата ми кариера, която точно сега започва да обещава блестящи плодове (да не вярваш!). Но

стига за мен, както виждаш, делничен, скучен живот, службащина, макар и облечена в луксозни одежди. Никакво време за четене, а още по-малко за писане. Бях пратил нещо за „Оса“, бай Митьо ми пише, че излязло и това е единственото нещо, което съм „сътворил“ през цялата година, която вероятно някой бъдещ критик ще нарече „тежката лондонска творческа криза на писателя“. И колко си по-добре ти, граждански мобилизираният, имаш толкова време да четеш и пишеш, името ти — Лилиев, вече не слиза от списанията, доколкото имам възможност да ги следя, и най-важното — отново си в родината след дългия парижки престой, докато аз... докога всъщност ще трае това мое изгнание, докога ще се скитам немил и недраг по тази пуста чужбина? Аргорос, добре, че тук, в дипломатическото представителство, има и една дама, млада българка, служи като преводач и комай е единственият наш дипломатически чиновник — жена, симпатична и хубава, дама от сой, от Чомаковия род в Пловдив, роднина на придворната дама Петрова — Чомакова. Та с нея, като останем сами, си приказваме до насита на български, тя е чела твоите стихове, нали си бил учител в пловдивската девическа гимназия, знае ги наизуст, декламира прелестно и това като че ли е единствената ми радост и утеха в тези тежки и героични времена, които предстоят на родината ни (все пак война с вековния поробител, с една империя, която макар и „болен човек“, все пак има много по-големи икономически и военни ресурси от всичките дребни балкански държавици, взети заедно).

Дарагой Николайчик, cher Nikolà, време е вече да престана да ти дотягам със собствената си неудачна жизнь, и да ти пожелаая приятно прекарване на военната служба, а щом войната избухне и — победна слава! Приеми поздрав и от Фани (Стефана Чомакова), която, смея да вярвам, един ден може да стане и госпожа Петър Незнакомова. Дай боже, дай боже, защото е действително свестен човек и доста добре обезпечена материално (това,

разбира се, отново ще подразни слуха ти, свикнал да възприема преди всичко нежните призови на музите).

Довиждане, млади войне! Прегръща те и те целува твоят Петя (Питър, така ме нарича Фани).

14 август 1912 г.

Лондон

P.S. Новият ми адрес е: Българско дипломатическо представителство, Марлоустрийт № 8. Пиши ми на него, по-сигурно е в тези несигурни времена.

Същият.

IV

Битоля, Щаб на III българска армия, до военния кореспондент г-н Николай Лилиев

Шер Николай,

Получих милата ти картичка от фронта, на който аз по силата на обстоятелствата — уви! — не съм. И как съжалявам, как съжалявам, милий, безподобний Коля, че пропускам поради неотложни дипломатически съображения и тази война и не мога и аз да дам своята дан за целокупното обединение на Отечеството ни. Винаги съм бил човек без късмет, и туйто! Вие почти всичките сте на фронта, ти, Людмил, Димчо, Коста, богомилът Николай, поддържате приятелството, виждате се чат-пат, доколкото военните условия позволяват. А кажи ми, моля те, какво да правя аз тук, в този скучен, безобразен Вашингтон, в тази шумна лудница, потиснат от все по-голямата омраза на американците към съюзниците (в това число и към нас, българите, макар че никой тук не знае бели ли сме, черни ли сме и къде точно се намираме — в Азия или в Африка). Антантата печели все повече привърженици тук и както вървят работите... Но нека не предричам, нека не сея съмнения и да смуцавам бодрия ви воински дух.

Коля, какво става там наистина? Зная, че има... съображения, но ще можем ли още дълго да отразяваме натиска на англо-френците? Пиши ми, макар и с намеци. Щом разбирам вашата символическа поезия, ще съумея да разбера и тези намеци. Ти пък да не вземеш сега да се обидиш, това е приятелска задявка. Аз тук не пиша почти нищо освен малки хумористични дреболии. Така съм потънал в бюрокрация и хиляди глупави светски служебни

задължения, а и жената, Фани, не желае повече да се занимавам с писане, това (sic!!!) ме излагало като дипломат. Може би съм забравил да ти съобщя, но на 4.XII.1915 г. веднага след обявяването на войната и след прехвърлянето ми в Щатите, аз взех, че се ожених за нея, малко прибързано наистина, но *c'est la vérité*, самата горчива истина. На теб мога да го призная, не беше брак по любов, безкористната любов остана в България, в моя случай по-скоро се подчиних на дипломатическата традиция, която не гледа с особено добро око на ергените дипломати, които били лесна плячка на шпионажа. Та главно поради забраната на жената пописвам малко и тайно. Но трудно ще се откажа от старата красота, макар че в сравнение с вас изоставам, брат, страшно изоставам.

И тъй стоя си тук в канцеларията на представителството и каква ирония!... вместо пушка като теб, стискам американска автоматична писалка и пиша дипломатически донесения, които никой не чете, такова чувство имам. Ох, дано свърши най-после тази моя пуста прокуда в чужбина, да се върна и аз най-после на родна земя и да се заема напук на Фани с истинското си призвание. Апропо, „Барабан“ излиза ли още?

Драги Николай, ти ме беше помолил да ти изпратя последните стихове на Уитман. Изпълнявам молбата ти, но дали тази тъничка книжка, която не можах да прочета, ще стигне до теб в далечната Битоля, не зная. Океанът е пълен с германски подводници, те уж не торпелират американски кораби, но отде да знаеш, в калабалъка и това може да стане. Пак се разбърбих много, от носталгията ще да е, но ти ми прости, самотен съм, брат, самотен съм.

Приятели ми казаха, че първата година на войната ти си прекарал като обикновен редник в окопите. Вярно ли е това, Коля? Ако е така, страшно ти завиждам, ами че ти освен прекрасен поет, значи си и храбър български воин. Кой не би си пожелал такава съдба!

Но да свършим с пожеланията! Прегръщам те братски, шер Никола, а ти от своя страна прегърни по

същия начин и всички останали приятели, ако това е възможно, разбира се (все пак война е и тя, доколкото схващам между редовете на картичката ти, ставала все по-тр...).

Вечно твоя Петър (Незнакомов), Вашингтон, 7 септември 1916 г.

P.S. Добре е в тези смутни времена да ми пишеш на адреса на дипломатическото представителство, Линколн-авеню 18, Вашингтон.

ПОСЛЕСЛОВ

От тази дата кореспонденцията ми с Лилиев и неговата група се прекъсна. Мисля, че за това носи и известна вина бившата ми жена Стефана Чомакова, лека й пръст. Но макар и малко на брой, като публикувам тези скъпи за мен писма, аз изпълнявам един дълг към българската литературна история и към собствената си съвест. Мисля, че те ще осветят с нова светлина някои страни от живота и творчеството на хора, от които не съм престанал да се възхищавам.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.